

R E C E N Z J E I O M Ó W I E N I A

STUDIA POLONIJE

T. 18. Lublin 1997

Alja P a y e r, Gottfried G l a ß n e r OSB, *Bibliographie der deutschsprachigen Literatur über das Christentum in Rußland (und Nachfolgestaaten der UdSSR) 1986–1993*, Wydawnictwo Opactwa Melk, Melk 1996, ss. 255.

Problematyka wschodnia cieszy się w ostatnich latach niesłabnącym zainteresowaniem, zwłaszcza po roku 1989. Wgląd w niemieckojęzyczny dorobek naukowy tego zagadnienia daje bibliografia na temat chrześcijaństwa w Rosji i państwach powstałych po rozpadzie dawnego ZSRR. Imponująca liczba 5081 tytułów jest swoistym remanentem niemieckojęzycznego zainteresowania się Wschodem. Praca, która wymagała benedyktyńskiego poświęcenia, została wydana w 1996 r. w wydawnictwie austriackiego klasztoru w Melk staraniem dyrektora tamtejszej biblioteki o. Gottfrieda Głaßnera OSB we współpracy z Alją Payer – współpracowniczką „Der christliche Osten”, pisma zajmującego się problematyką prawosławia. O. Głaßner jest jednocześnie pracownikiem naukowym Internationales Forschungszentrum Uniwersytetu Salzburskiego.

Bibliographie der deutschsprachigen Literatur über das Christentum in Rußland (und Nachfolgestaaten der UdSSR) 1986–1993 koncentruje się zwłaszcza na prawosławiu rosyjskim, jego historii i teraźniejszości. Akcentuje prawosławie w samej Rosji, a także na Białorusi i Ukrainie. Problematyka dotycząca chrześcijaństwa w pozostałych krajach dawnego ZSRR w omawianym dziele jest o tyle uwzględniana, o ile łączy się z prawosławiem.

Praca w szczególny sposób uwzględnia publikacje dotyczące dziejów duchowości i kultury. Warto szczególnie zaznaczyć, iż pieczołowicie wynotowuje wszystkie teksty dotyczące dialogu między prawosławiem rosyjskim a innymi Kościołami chrześcijańskimi. Strona ekumeniczna bibliografii jest zatem szczególnie mocna.

Według poszczególnych rozdziałów na treść bibliografii składają się m.in. takie tematy, jak: ogólna literatura na temat prawosławia; prawosławna teologia i filozofia religii; liturgika; życie duchowe; hagiografia i ikonografia; dzieje prawosławia, zwłaszcza jego martyrologium; sztuka religijna; prawosławne prawo kościelne; prawosławie w literaturze pięknej.

Bibliografia polskojęzyczna dotycząca chrześcijaństwa na Wschodzie czeka jeszcze na opracowanie. Na pewno nie byłaby objętościowo mniejsza od niemieckojęzycznej. Istnieje kilka ośrodków krajowych pretendujących do jej fachowego opracowania, wśród nich Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL. Jednakże zbyt skąpa ciągle obsada personalna KUL-owskiej placówki naukowej nie pozwala zająć się opracowaniem podobnej bibliografii w najbliższym czasie. Na

pewien remanent – jeśli tak wolno powiedzieć – polskiego zainteresowania się Wschodem musimy, niestety, jeszcze poczekać.

Ks. Edward Walewander

Krzysztof Renik, *Religie, które przeżyły*, Wydawnictwo WAM, Księży Jezuici, Kraków 1996, ss. 307 + il. kolorowe.

Książka ta stanowi dalszy ciąg opublikowanych w 1991 r. *Podpolników – Rozmów z ludźmi Kościoła na Litwie, Łotwie, Białorusi i Ukrainie*. W latach 1992-1993 K. Renik dotarł do Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Armenii i Rosji. Tym razem jego rozmówcami były nie tylko osoby związane z Kościołem katolickim, lecz także przedstawiciele Cerkwi Prawosławnej, islamu i buddyzmu.

Zamieszczone w książce 33 rozmowy są przejmującym świadectwem losów różnych religii oraz istniejących na terenach byłego Związku Radzieckiego wspólnot wyznaniowych, z którymi związani są poszczególni rozmówcy. Są też świadectwem indywidualnych dziejów ludzi, dzięki którym możliwe stało się ocalenie wiary, bez których nie byłoby obserwowanego od kilku lat na obszarach dawnego ZSRR przebudzenia religijnego. Rozmówcy autora wspominają też postacie duchownych, którzy mieli zasadniczy wpływ na ich formację duchową, którzy w czasach największych prześladowań z narażeniem życia angażowali się w podziemną działalność religijną, wyświęcali księży i biskupów, przewozili zakazaną literaturę, docierali do najdalszych zakątków kraju, by nieść ludziom słowo Boże. Można tu wymienić nazwiska ks. Władysława Bukowińskiego, ks. Kuczyńskiego, Heja, Kaszuby, o. Seweryna Preszlaka, Aleksandra Chiry, o. Albinasa Dumblauskasa, ks. Jana Olszańskiego, Aleksandra Bienia, o. Sauliusa Bytautasa, Wasilija Rutki, Juliana Vaivodsa, kard. Sładkieviciusa i innych. Niektórzy z nich już zmarli, znaleźli jednak godnych następców w osobach ks. Józefa Świdnickiego, biskupa Jana Pawła Lengi i wielu innych.

W tej książce nie ma zdań pustych, nieważnych. Każde z nich mówi o istotnych problemach: o kulisach prowadzonej przez władze walki z religią, o bezwzględnej ateizacji społeczeństwa, o prześladowaniach wiernych i duchowieństwa, o mechanizmie działania aparatu bezpieczeństwa, dążącego do oderwania człowieka od Boga, a także od tradycji narodowych i kulturowych, w których został wychowany; w tym mechanizmie nie brakowało takich działań, jak zabójstwa kapłanów, jak przymusowe zsyłki do łagrów czy odbieranie dzieci praktykującym religijnie rodzicom i umieszczanie ich w domu dziecka, by poddawać je ateizacji. Efektem planowej ateizacji są ogromne zniszczenia, zarówno w sferze materialnej (zdewastowane, zrujnowane obiekty sakralne), jak i duchowej (niski stopień wiedzy religijnej i poziom moralności znacznej części społeczeństwa, zmiany w sferze ludzkiej tożsamości i inne). Po latach wojującego ateizmu ewangelizację trzeba zaczynać od zera, od nauki znaku